

Kan stedsnavn vise vei?

Allerede i 1928 skrev professor Konrad Nielsen i festskriftet til rektor Qvigstad at samiske stedsnavn er mettet med historie, de inneholder informasjon om ferdsel og bruk av områdene i nord. Nielsen skrev at det er forskjeller i innhold og betydning på samiske stedsnavn brukt av sjøsamene ved kysten og samiske navn som er brukt i innlandet og i fjellområdene hvor reinen hadde sine beiteområder og trekkveier. Språkforskerne Nielsen og Qvigstad var de første som fremhevet gjennom sin forskning at samiske stedsnavn inneholder informasjon om naturens egenskaper. I sin samtid var de nitidige nedtegnelsene av samiske stedsnavn fra muntlige kilder en stor ressurs og kunnskap til historie, og ennå i dag brukes disse kildene som en database. Fortsatt eksisterer det samiske navn i flere fjellområder i Troms, og bidrar til å gi innsikt i, respekt for og kunnskap om fjellets egenskaper, en livsviktig informasjon som flere steder har dype røtter i historien.

I fjellene i Troms er det også parallelle spor i landskapet, der stedsnavn og kulturminner forteller om tidligere tiders hendelser; hvor jakt og fangst har foregått, hvor tamreindriftens ferdsesveier og boplasser er, hvor hellige steder og offersteder kan finnes, samt hvor handel fant sted. De samiske stedsnavnene er knyttet til rike beskrivelser om terrengforhold og landskapsformasjoner og de beskriver bestemte hendelser, sagn og myter. Flere steder i Troms har vi kystområder og fjell med historier som refererer seg til møter mellom folk helt fra middelalderen av. Ord som *Čude*, *Čuhti*, *Ruoššá* og *Dáža* knyttes til slike sagn og hendelser. Særlig Čudenavnene angir steder hvor det har vært et røverfolk fra øst som brakte med seg ulykke og forferdelse.

De fleste samiske stedsnavn beskriver naturens egenskaper noe som var svært viktig nå man skulle ferdes i fjellene både sommer og vinter. Særlig navn som inneholdt ordene *njira*, *ráhpis*, *vieratak* og *riđđo* (*riddi*) knyttes til fjellskråninger og skredområder som man skal passe seg for både sommer som vinter. Det er også mange andre varianter av stedsnavn som beskriver områder og fjell som for eksempel bratt, gangbart, bevokst eller forblåst, og ved hjelp av noen få beskrivende stedsnavn kunne den reisende gjøre rede for lange strekninger og visualisere dette for lytteren.

Likevel er de samiske stedsnavnene i dag kun skygger og glemte avtrykk på kart. Trolig er det svært få som vet at *Sorbmegáisá* betyr høyt fjell hvor folk lett kan forulykke, og grunnen til dette er at betydningen av de samiske stedsnavnene for de fleste er skjult. Navnene fremtrer ofte uten innhold, fordi den språklige kunnskapen er borte.

De aller fleste fjord, fjell og viddeplatå i Troms mistet sine samiske navn i skrift rundt århundreskiftet ettersom det var kun norske navn som ble akseptert på offisielle kart. Detaljene om naturens egenskaper ble borte og som regel erstattet med norske navn. De samiske stedsnavnene ble tilpasset lingvistisk slik at de fremsto som norske navn. De aller fleste fjell fikk navn etter himmelretninger og størrelse, som nord eller sør, stort eller lite, eller de fikk navn som hadde med gjøremål og pauser i bygdene som for eksempel Nordfjell, Stortind, Lilletind, Nonstind og Middagstind. Ofte ble de nye navnene plantet på kartet uten tradisjon og instruksjon. Den muntlige og brede kunnskapen om hvordan man skulle forholde seg til fjellene forsvant. Først i 1950 ble det akseptert å bruke samiske navn på økonomiske og topografiske kart, men da var allerede detaljnivået på de samiske navnene svekket.

Tidligere var de samiske stedsnavnene en aktiv kunnskap som ble vedlikeholdt gjennom språket i generasjoner, men som med fornorskningen har blitt radert ut av kartene. Motstanden mot å

synliggjøre de samiske stedsnavnene i dag både på skilt og i offentligheten er seig, og understøttes ofte politisk under henvisning til kostnader og trang økonomi.

Likevel: hva med å tenke nytt om de samiske stedsnavnene? Hvordan skal vi komme bort fra de innbitte holdingene der vi kun ser på de samiske stedsnavnene som en trussel! Stedsnavnene er faktisk vår egen kulturhistorie. De samiske stedsnavnene er arvesølv i nord og de kan bidra til å øke den historiske interessen om landsdelen. I tillegg kan stedsnavnene bli en viktig ressurs for alle som ferdes på tur i fjellområdene, både for de som bor i landsdelen og for turister.

Samiske stedsnavn har historisk sett for alle som har brukt områdene vært en viktig guide til å forstå store områder og fjell. I tillegg til at navnene kan knyttes til spennende fortellinger på et lokalt plan. Kjenner man til at navnet *Váddas* betyr vanskelig og ulendt terreng, så velger man kanskje en annen vei. Hvis man kjenner til at navnet *šleađđu* betyr et grunt sted i elv, så er dette et perfekt sted å krysse ei elv. Det er på tide å løfte de samiske stedsnavnene ut av skyggen og følge opp arbeidet til Qvigstad og Nielsen, 80 år etter at de påpekte det unike ved de samiske navnetradisjonene. Stedsnavnene er en særegen ressurs for det moderne Nord-Norge, et arvesølv som viser vei.